

NINA • NIKU

FAKTA

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 230 ansatte (1999) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

Nr. 16 - 1999

Kulturminneforskningens mangfold

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er blitt fem år og utgir i den anledning et temahefte med 21 artikler for å markere omfanget og kvaliteten på instituttets forskningsvirksomhet. Noen artikler er på engelsk, andre på norsk. I hovedsak er de publisert tidligere, i nasjonale og internasjonale fagtidsskrifter.

I forordet til "NIKU 1994-1999 - Kulturminneforskningens mangfold" skriver miljøvernminister Guro Fjellanger:

"En evaluering foretatt av Norges forskningsråd viser at NIKU på denne korte tiden har klart blitt et kraftsentrum i kulturminneforskningen - slik vi har hørt og trodde. Det vil heller ikke være mangel på utfordringer fremover. Jeg tror at instituttet og dets dyktige og engasjerte stab har lagt et godt grunnlag for mangfoldet."

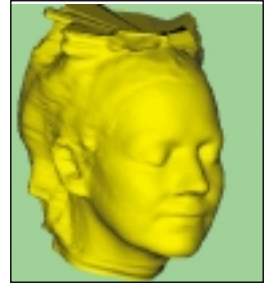
NIKU ble etablert 1. september 1994 som del av Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning.

Kvinnen fra 8600 f.Kr.

I 1994 ble de eldste skjelettrestene av nordmenn - datert til ca. 8600 f.Kr. - funnet i Sjøgne. Et kvinnekranium i funnet ble "rekonstruert" ved hjelp av datatomografisk skanning. Denne modellen dannet grunnlag for rekonstruering av hodet og ansiktets myke partier (figuren til høyre). Med datastyrt kniv ble det også skåret ut et hode i styrofoam.

Slik ble hun funnet i Sjøgne...

... og slik så hun kanskje ut.

Rosemaling brukt siden 1740

Frihåndsdekor er dekor som er malt "på frihånd", uten bruk av hjelpemidler som sjablon eller linjal. Eksempler på frihåndsdekor i det veggfaste, dekorative maleriet er figurmaleri, ornamentmaleri, rankedekor, blomstermaleri, stillebenmaleri og landskapsmaleri.

Rosemaling er altså en variant av frihåndsdekoren. Som malt dekor på enkeltgjenstander har rosemalingen overlevd som den eneste dekorative formen som er brukt uten avbrudd fra den dukket opp i 1740-årene og fram til i dag. Som veggfast dekor gikk rosemalingen gradvis ut av bruk fra 1860-årene.

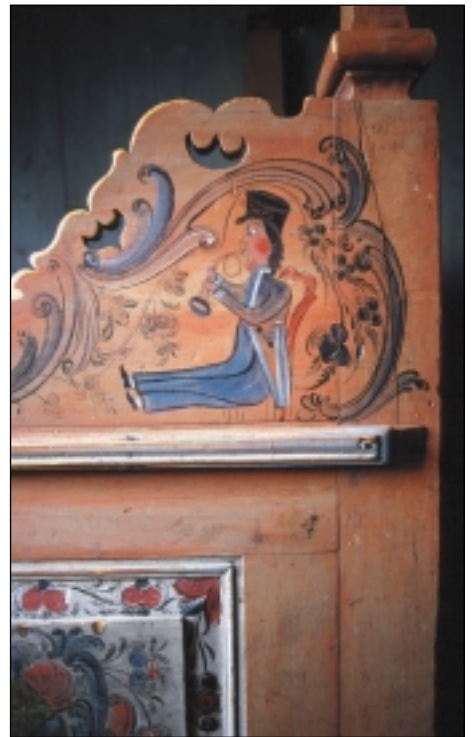
Rundt århundreskiftet dukket rosemalingen opp igjen, og en rekke interiører ble dekorert i ny-rosemaling mellom 1900 og 1925.

Rosemalingen hadde sitt utspring i den malte dekoren som var i bruk i 1600-årene. Da akantusdekoren kom til Norge som forblende for treskjere og malere i 1600-årene, var denne i tillegg med på å inspirere de første bygdemalerne.

Det finnes mange eksempler på "bymalingene", dvs. den dekoren som var inspirert av og forsøkte etterligne stil og mote i utlandet, var med på å prege de første generasjonene med rosemalere.

I de siste årene har kunsthistorikerne blitt mer oppmerksomme på at det er en rekke figurative kvaliteter i dekoren som

fortjener oppmerksomhet på linje med blomstermotivene.

Detalj av rosemaling, figurativ maling og mahognilasering på Krunesenga i Yvistoga på Kostveit i Rauland. Dekoren er malt i mager oljebasert maling av Bjørn Bjaalid i 1828. Dekoren i rommet inneholder i tillegg marmorering, ådring og tekstilimitasjon og er helhetlig og vakkert komponert.

Foto: JON BRÆNNE

Røldal kirke - eldre enn stavkirkene?

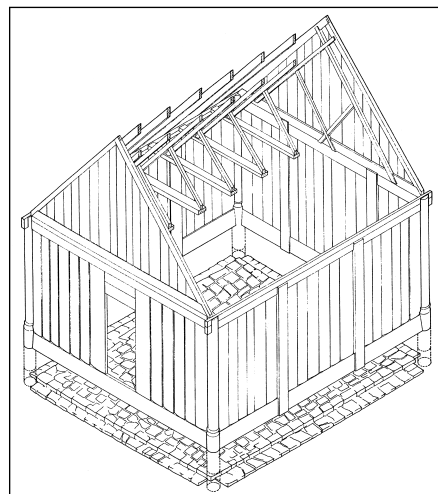
Av de st ende stavkirkene ser vi at man etter omkring 1100 begynte sette stavnene p fundamentsteiner over bakken.

Men n skiller seg ut: kirken i Røldal. Bygningen har form og detaljer som man i litteraturen ikke har klart plas- sere i forhold til de andre kjente kirkene. Forklaringen p forandring av bygge- m te og utviklingen fra stolpekirkene til stavkirkene med hevet midtrom m der- for v re mer kompleks enn hittil antatt. Siden Røldal kirke opprinnelig ikke har hatt kor og ingen dekor, er det derfor mulig vi st r overfor et eksempel p en bygningstype som er eldre enn stavkir-

kene, men som ikke nødvendigvis er en relikv fra stolpekirkene. Det kan ha v rt en bygningstype som var i bruk parallelt med trekirkene, men reservert for andre form l. Det vi ikke vet, er hvorfor denne bygningen er tillempet og anvendt som kirke i Røldal. For kunne fastsl kir- kens opprinnelige form og konstruksjon, m det foretas ytterligere arkeologiske og bygningsanalytiske undersøkelser.

Røldal kirke, mulig rekonstruksjon.

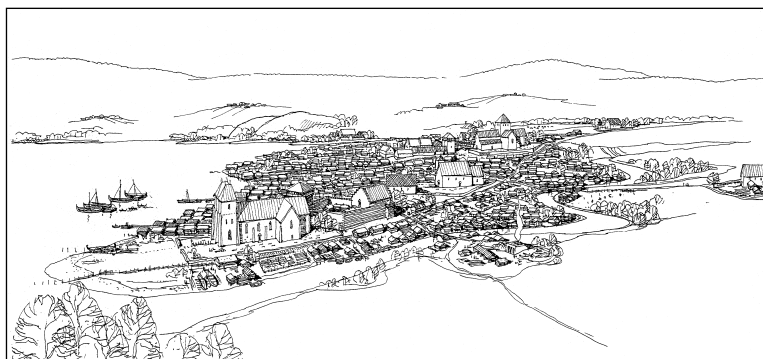
Tegning: J. H. JENSENIUS,
Riksantikvarens arkiv

Å bo i middelalderens Oslo

Middelalderbyen Oslo var et popul rt sted bo, selv om byen var liten med mye sypel og sykdommer. Man bodde tett, noe som selvsagt satte sitt preg p boformene. En typisk byg rd i Oslo rundt 1300 var bygget i tre og bestod av to rekker bygninger p hver sin side av en trebrolagt g rdsplass. Ut mot

stretet stod bygninger med handels- og h nd- verksboder. Etter hvert prioriterte man ikke et privatliv tilbaketrasket i en stuebygning ved g rdsplassen, men instal- lerte seg med boliger ut mot gaten. Kirker og klostre skilte seg ut b de p grunn av st rrelsen og fordi de var bygget i stein.

Oslo, rekonstruksjon av byen ca. 1300, sett fra sør.

Tegning: MARIANNE BROCHMANN

Kultur- og naturvern hånd i hånd

B de naturvernet og kulturminnevernet har beveget seg bort fra se enkelt- objekter isolert, og har g tt inn for en mer helhetlig tankegang i vernearbei- det. Plan- og bygningsloven fremst r som et felles redskap for f til et hen- siktsmessig omr devern. Skj tsel og bruk av verneomr dene er kommet p

dagsordenen, opplevelsesverdiene like- s . Vi ser ogs at forurensingsmyndig- hetenes flytting av fokus fra reparative tiltak til forebygging kommer inn i v rt arbeid ogs . Det ytre trusselbildet er felles for hele milj vernet: sur nedb r, klimaendringer, veibygging og folks bruksm nster. Ideologisk sett har vi et

felles fundament; derfor er vern av naturressurser i ytterste konsekvens ogs vern av menneskeverdig liv. Vern av natur og kultur m i virkeligheten alltid g h nd i h nd. Dette ikke minst fordi mange kulturformer har sin basis i naturforholdene og de m ter naturen utnyttes p .

Stoffet er hentet fra

NIKU Temahefte 31

«NIKU 1994-1999 - Kulturminneforskningens mangfold»

Innhold

- The First Lady of Norway (B.J. Sellevold & B. Skar)
- Aspects of Rock Painting Preservation in Southern Africa (T. Norsted)
- Reindeer Hunters and Herders: Settlement and Environmental Impact (O. Grøn, I.M. Holm-Olsen, H. Tommervik & O. Kuznetsov)
- Farms in Transition. A Study of Settlement Patterns in Eastern Norway 300 BC - AD 1200 (W. Helliksen)

- Båtgrav som kilde. Konstruksjon og rekonstruksjon av båt fra vikingtid (E. Ulriksen)
- Oslo i middelalderen. Resultater av arkeologiske utgravninger (P.B. Molaug)
- Urbaniseringsprosessen - på kvinners vilkår? (S. W. Nordeide)
- De tidlige kirkene. Hvem bygde dem, hvem brukte dem og hvordan (H. E. Lidén)
- The Landscape of the Dead. Was Burial in the Parish Churchyard Obligatory in the Middle Ages? (A.J. Brendalsmo)
- Rik mann, fattig mann, tigger, tyv - (B.J. Sellevold)
- Røldal, stavkirke eller... (J. H. Jensenius)
- Kiln-Produced Tar (I.M. Egenberg)
- Otterøykrusifikset - kilde til middelalderhistorie (T. Frøysaker)

- Power Relations and Social Space: A Study of the Late Medieval Archbishop's Palace in Trondheim (T. Saunders)
- Eight Seventeenth-Century Decorative Paintings - One Painter? (T. M. Olstad & K. Solberg)
- Frihåndsdekor (J. Brønne)
- Den glemte kirken ved Christianias torv (O. Storsletten)
- «Gud til Ære og kirken til Pryd» (M. Stein)
- If you can measure a Fly, why not a Cultural Monument? Monitoring Cultural Monuments and Sites, a Preliminary Approach (W. Helliksen, B. Skar & M.-L. Bøe Sollund)
- Røtter og skudd (E. Seip & O. Storsletten)
- Den tredje dimensjon (A. Fikkan)